

כאו למטרה אחת: להגביר בציבור העברי את ההכרה בערכה ובסיכוייה של תעשייה עברית. לא היתה זאת, בהתחלה, מלאכה קלה. פעם קרא לו מנחם אוסישקין הזקן, הוכיח אותו על שהוא עוסק בענייני שטות: "אין לנו לא מסחר ולא תעשייה. וטוב שאין. לא בשביל זה באנו לארץ..."

גם תערוכת כיבוש השממה לא התכונה, בעיניו, לכיבוש חקלאי בלבד. אמר עזר: "שממה אינה רק מדבר. כיבוש השממה הוא גם כיבוש הים, הקרח, הסלעים, המאבק בי כוחות ההרס של הטבע, כל דבר המגביר את כוח החקלאות והתעשייה."

כשעמד בפנת הבנין, ליד בתו היפה עמ' נואלה * והעיף מבט בורם האנושי שהציף

בירושלים כחגם שלהם, אלא כחג שבא לסכם חקופה שחלפה.

הגמל העופף שנית

התערוכה, כמו הבית בו שכנה, היתה פרי יצירתו של איש אחד: אלכסנדר עזר (יבד) (רוב), אחת הדמויות הססגוניות המעטות ששררו במדינה.

עזר, גבר עגלגל ותכולי-עיניים בן 59, אשר כל תנועה מתנועתו דומה להפלטת חשמל מסוללה טעונה, נמנה עם סוג האנשים היבונים אימפריות כלכליות באמריקה, מקימים זהרסים ממשלות בצרפת — ומסחובבים בי שולי החיים הציבוריים בארץ. אדם הרגיל לעבוד מֵ8 בבוקר עד הצות, מחזיק שני

הירדן, הנהר הקדוש למאות מליוני בני אדם, הפך השבוע שוב לסלע-מחלוקת, כמו עט לשדה-קרב. חמושים ומזויינים עמדו יושבי גדותיו אלה מול אלה, מוכנים להרוג ולהשמיד.

כי מימי הירדן אינם רק קדושים. הם גם סם החיים לאדמות נרחבות במרחב המדולדל. אדמות ישראל, סוריה ועבר-הירדן צמאו להם במידה שווה. רק החרב יכלה להכריע מי יזכה בברכתם.

לפי הצדק, מי נהרות.

בימים הגדולים של החזון הציוני, כשכיבוש השממה עוד היה בלב אלפים אידיאל גדול בפני עצמו, בלתי קשור עם סיסמאות לאומיות גרידא, היכונן מהנדס עברי תוכנית גדולה. היתה זאת תוכנית גום לרשויות מרחבית, שתחלק את מי כל הנהרות הגדולים לפי הצדק בין כל ארצות המרחב, בלי להתחשב בגבולות מקריים, תבטיח שפע ועושר לכולם *.

תכנית זו יכלה לחולל מהפכה במערכת ההשקאה והחשמל של המרחב, להפוך את האזור כולו לאחד האזורים הפורחים בעולם. אולם היה לה תנאי מוקדם: מרחב מאוחד, בו שולטת טובת הכלל על יצרים שוביגים-טיים.

במציאות של תשי"ד היה זה בלתי-אפשרי. באווירה של שנאה והסתה לא היתה דרך למשואמתן הגיוני ולפשרה הרגנית אמילו על חלוקת מי הירדן. היה נראה שיישפך דם למען המים.

מפעלים הצד האציל ביותר

משך חודשים אחדים היה זה גי'ען לכל מי שידע להחזיק בידו מכחול. ציירים וציירות, ראפיקאים מקצועיים, וגם עשרות אנשים ש"קשרם למקצוע זה קלוש ביותר, עמלו על הביתנים והדוכנים. הם גבו שכר-טרה גבוה יותר מאשר כל הכנסותיהם משך שנים.

לבסוף הגיע היום הגדול. שעה לפני הפתיחה עוד הלמו הפטישים, הותקן חשמל. קשה היה לתאר שהתערוכה תיגמר אי-פעם. אולם קשנפתחו השערים היה הכל מסודר. תערוכת כיבוש השממה, התערוכה הגדולה ביותר בארץ מאז יריד-המזרח, היתה מוכנה לעיני המבקרים.

"זו הלכו רבע..." הם באו — אלפים חוגגים בחליפות כהות ובשמלות עמוקות-מתשוף, מדברים עברית, אנגלית ואידיש, פקידי ממשלה, אנשי רוח, תורמים תוצלארציים. הם מילאו את אולם-הענק חסרי-הגג אשר בי מרכז הבנין הסתכלו במאות הנכבדים שישבו על הבמה, הקשיבו לצלילי התקווה שעה שדגל הנשיא הכחול עלה על התורן, בצד הדגל הצהוב של התערוכה.

היה זה מעמד מרומם ומדכא כאחד. היה בו כדי לרומם את הלב, כי כיבוש השממה היה תמיד הצד האציל ביותר של החזון הציוני. מלחמת העם נגד המלך בור היתה הישג של ממש, מערכת גבורה של רבבות יגיבורים אלמונים, שנתנו כסיס מציאותי מר צק למליצות התעמולה. דת השלום, היצירה והעבודה היתה דתם.

אולם היה זה גם מעמד מדכא, כי גיבורים רים אלמונים אלה נעדרו בחגיגה, ולא עלה גם על דעתו של איש להזמין. על הבמה ישבו שרים, קצינים ומנהלי-מגביות. לא ישבו עליה קדיש לזו מדגניה ב', מאיר יערי ממרחביה ויצחק טבנקין מעיר-חרוד. אברהם הרצפלד הוזמן כפקיד הסוכנות, לא כמתכנן הגדול של ההתיישבות. טבנקין ישב בשורה האחורונה, כאילו איקלע למקום במקרה. יש ראל גלילי השיג כרטיס ברגע האחרון, בי תיווכו של יגאל אלון. לידו ישב איש-קיבוץ בודד ממעוז, בכותונת לבנה, שנראה זר ומזר באסיפה זו. אמר הוא, בליגלוג-מה: "לו הלכו רבע מן הנוכחים אל השממה, היתה נכבשת אחת שתיים!"

כיבוש השממה עודנו מציאות יומיומית במדינה. בערבה, בגליל, על גדות הירדן עוד פועלות קבוצות של כובשי-שממה עק שנים. אולם משום מה לא נראה החג היפה

חזית בנין התערוכה: רגזי האומות לכיסוי, 750 אלף כרטיסים

את הדוכנים, ידע כי הוסיף חולייה נוספת לרשימת הצלחתיו. הגמל המעופף מעופף שנית.

הפסד כדאי

תערוכת כיבוש השממה עלתה 700 אלף לירות. 200 אלף לירות הוצאו למטרות הס' חוזה בלבד — כיסוי הקירות והסתרת ערי התו של בניו-הענק, הרחוק עדיין מהשלמה. כדי לכסות את ההוצאות יצטרכו 750 אלף איש לקנות כרטיסים, אולם המארגנים מק' וינם לחצי מליון מבקרים בלבד *.

ככל זאת מקוה חברת התערוכה (המור"כת מן הממשלה, הסוכנות, הקרן הקיימת ופיק"א) שהתערוכה תהיה כדאית: האור"חים והתמירים יכניסו דולארים, התערוכה סיפקה עבודה למאות פועלים ירושלמיים, ובעיקר: היא תמשוך את תשומת לב ה"עולם לירושלים, תדגיש את הקשר בין הפיזורה היהודית ובירת ישראל, נימוק נוסף נגד בינואם ירושלים.

מוכן שהתערוכה יכלה להצליח הרבה יותר לו נערכה בתל-אביב. ממשלות רבות סירבו להשתתף בה. מחשש פן יתפרש הדבר כי הכרה בסיפוח העיר לישראל. אולם עריכת התערוכה דווקא בבירה, אפילו במספר מש"תתפים מועט, היתה נקודת מרכוז.

בעזר חמש שנים. מבחינה זו דמתה התערוכה למפעל-האב שלה, בניני האומה, מפעל שגם הוא יום עלידי אלכסנדר עזר בשעת דיון או"ם על בינואם ירושלים. מטרה צודית, אך חשובה מאד, של התע"רוכה היא לתת דחיפה חדשה להקמת הבנין, שבו כבר הושקעו למעלה ממיליון ל"י (נוסף לתרומות עבודה ובחומרים). מחוסר כספים להשלמת העבודה (לפחות עוד שני מליוני ל"י נוספות), איימה סכנת ההפסקה על הי מפעל, שנועד לשמש מרכז רוחני לעם היי הודי כולו ומשכן אפשרי לקונגרסים ביגי לאומיים מכל הסוגים.

אחרי שהקבלן הראשי, סולל בלטה, כבר הפסיק פעם את העבודה לארבעה חודשים עקב אי-השלום החובות המגיעים לו, הוד

* בנו השני, גבריאל, הוא חבר משקייה משלט גונן בעמק החולה.
** ביריד המזרח נמכרו 650 אלף כרטיסים. אף כי הישוב מיה אז כחמישית האוכלוסייה העברית של ישראל כיום.

מארגן אלכסנדר עזר לנדוניה, קודחת צהובה

העם דם ומים

שם ירוח לו בשפע ועושר בן ערב, בן נצרת ובני — כי דגני דגל סוחר יושר, יטהר שתי גדות ירדני...

היה זה מקרה מוזר שדווקא החודש השמיעי קול ישראל, זו הפעם הראשונה מאז קיומו את שירו של זאב זיבטינסקי. שיר זה, שנחשב תמיד כביטוי לשאיפות הקיצוניות ביותר של אגף "פורש" ומנודה, נראה כיום כמעט כהתראה למתינות ולרוחב-לב.